

УДК 346.7:339.338(477)

ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Солодченко С.В.

MONITORING BY BUSINESS ENTITIES IN PRODUCTION AND ECONOMIC RELATIONS

Solodchenko S.

Висунуто твердження про доцільність відокремлювати у системі господарських відносин такої їх сукупності як виробничо-господарські відносини з елементами обов'язкового недержавного контролю. Проведено аналіз підстав для його здійснення у сфері будівельної діяльності та виробничої комерційної концесії. Надано оцінку стану ефективності контрольних функцій генпідрядника щодо діяльності субпідрядника та правоволодільця щодо діяльності користувача, спираючись на авторську категорію право реалізації – функціональну спроможність. Виокремлення категорії виробничо-господарських відносин з елементами обов'язкового контролю, який здійснює один суб'єкт господарювання стосовно діяльності іншого суб'єкта господарювання, дозволяє розширити уявлення про вагому значимість недержавного контролю у сфері господарювання.

***Ключові слова:** публічні інтереси, виробничо-господарські відносини з елементами обов'язкового контролю, недержавний контроль у сфері господарювання, функціональна спроможність суб'єкта господарювання щодо здійснення контролю.*

Постановка проблеми. Актуальність вибору даного напрямку дослідження визначається тим, що у господарсько-правовій науці функції контролю, які здійснює суб'єкт господарювання, комплексно не розглядались як прояв правової охорони та захисту публічних та приватних інтересів. Такий аспект вивчення виробничо-господарських відносин спирається на головну концептуальну ідею науки господарського права.

Головною концептуальною ідеєю науки господарського права, яка народжена специфікою предмета правового регулювання — специфікою організації та здійснення господарської діяльності, є націленість правового забезпечення

господарювання на щільну ув'язку інтересів приватних з інтересами публічними (загальногосподарськими, суспільними). При цьому мова йде не про механічне з'єднання засобів приватно-правового та публічно-правового регулювання, а про їх взаємопроникнення, синергізм. [1, с. 409]

Теоретичній проблемі взаємопроникнення, синергізму засобів приватно-правового и публічно-правового регулювання господарських відносин з елементами обов'язкового недержавного контролю не було присвячено жодного комплексного наукового дослідження. Доказом того, що таке дослідження є затребуваним у юридичній практиці та правовій науці слугує аналіз низки

законодавчих вимог до суб'єктів виробничо-господарських відносин. Зокрема, вимоги щодо режиму контролю між замовником та підрядником, генпідрядником та субпідрядником за договором підряду на капітальне будівництво (ч. 5 ст. 318, ч. 1 ст. 320 ГК України) та субпідряду (ч. 2 ст. 319 ГК України) та вимоги контролювати якість товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії (ч.3 ст. 1120 ЦК України) й інших. Забезпечення публічних та приватних інтересів при реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання - нове наукове завдання, яке не було раніше розв'язано у науці господарського права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розв'язання теоретичної проблеми взаємопроникнення, синергізму правових засобів охорони приватних і публічних інтересів при регулюванні господарських відносин з елементами обов'язкового недержавного контролю було проаналізовано підходи до систематизації знання про вихідні поняття для даного дослідження. Фундаментом для написання статті та обґрунтування одного з елементів авторської систематизації відносин недержавного контролю, що орієнтує на пізнання організаційно-правової ідентифікації контролю, який здійснюють суб'єкти господарювання, стали праці таких науковців, як: стаття В.С. Щербини «Категорія «інтерес» в господарському праві та господарському законодавстві України», коментар О.М. Вінник «Науково-практичний коментар Господарського кодексу України», монографія О.А. Беяневич «Господарське договірне право України (теоретичні аспекти)», монографія В.С. Мілаш «Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов», дисертація В. Г. Олюхи «Господарсько-правові засоби оптимізації

капітального будівництва у сучасній Україні», дисертація О.В. Гладкої «Комерційна концесія як форма інноваційного інвестування», монографія Е. А. Кочергіної «Содержание организационно-правовых форм предпринимательских обществ: интересы, функции, правовые средства», стаття О. В. Безуха «Баланс інтересів у регулюванні господарських відносин як правовий принцип», стаття О. А. Даннікової «Проблеми побудови та функціонування франчайзингових систем в Україні» та інших.

Але систематизації господарських відносин, що орієнтує на пізнання організаційно-правової ідентифікації контролю, який здійснюють суб'єкти господарювання на вимогу законодавчих, підзаконних та локальних нормативно-правових актів, не було обґрунтовано та розроблено в науці господарського права.

Ціль статті - обґрунтувати висунуте твердження про доцільність виокремлювати у системі господарських відносин таку їх сукупність як виробничо-господарські відносини з елементами обов'язкового недержавного контролю.

Викладення основного матеріалу. Виокремлення зазначеної категорії виробничо-господарських відносин з елементами обов'язкового контролю, який здійснює один суб'єкт господарювання стосовно діяльності іншого суб'єкта господарювання, дозволяє розширити уявлення про значимість недержавного контролю як інструменту досягнення балансу приватних та публічних інтересів у сфері господарювання.

Однією з важливих сфер, у якій здійснюється контроль суб'єктами господарювання, є виробничо-господарські відносини з будівництва, розширення, реконструкції та перепрофілювання діючих об'єктів.

Господарські правовідносини, які виникають при здійсненні будівельної діяльності, регулюються ГК та ЦК України, Законами України: «Про інвестиційну діяльність», «Про основи містобудування», «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування», «Про архітектурну діяльність», «Про майнову відповідальність за порушення умов договору підряду (контракту) при виконанні робіт на будівництві об'єктів», «Про планування і забудову територій» тощо.

Згідно статті 318 ГК України за договором підряду на капітальне будівництво одна сторона (підрядник) зобов'язується своїми силами і засобами на замовлення другої сторони (замовника) побудувати і здати замовникові у встановлений строк визначений договором об'єкт відповідно до проектно-кошторисної документації або виконати зумовлені договором будівельні та інші роботи, а замовник зобов'язується передати підряднику затверджену проектно-кошторисну документацію, надати йому будівельний майданчик, прийняти закінчені будівництвом об'єкти і оплатити їх [2 ст. 318].

Договір підряду відповідно до цієї статті повинен передбачати режим контролю якості робіт і матеріалів замовником. Ця вимога ч.5 ст. 318 ГК України підкорена забезпеченню не лише приватних інтересів, але й реалізації обов'язку щодо узгодження їх із інтересами публічними.

Основна мета соціально виваженого бізнесу при здійсненні недержавного контролю у виробничо-господарських відносинах уявляється ще виразніше, коли йдеться про відносини, які виникають внаслідок укладання та виконання договорів субпідряду на капітальне будівництво.

Згідно ст. 319 ГК України, яка має назву «Генеральний підрядник і субпідрядник» «підрядник має право за згодою замовника

залучати до виконання договору як третіх осіб субпідрядників, на умовах укладених з ними субпідрядних договорів, відповідаючи перед замовником за результати їх роботи. У цьому випадку підрядник виступає перед замовником як генеральний підрядник, а перед субпідрядниками - як замовник» [2, ч. 2 ст. 319 ГК].

Внаслідок того, що генеральний підрядник у системі генерального підряду вступає у виробничо-господарські відносини з субпідрядником, за результати роботи якого він відповідає перед замовником, цілком логічним є обтяження таких відносин елементами контролю з боку генерального підрядника.

Генеральний підрядник здійснює контроль за якістю та строками робіт, які виконує субпідрядник, забезпечує можливість виконання цих робіт, створює умови для виконання субпідрядником договірних зобов'язань (фінансує роботи, надає необхідну документацію, будівельний майданчик тощо). Заходи контролю є умовою договору субпідряду і вимоги до їх здійснення закріплено у законодавстві, що є аргументом на користь доцільності виокремлювати у системі господарських відносин таку їх сукупність як виробничо-господарські відносини з елементами обов'язкового недержавного контролю.

При цьому співставлення показників обсягу функціональної спроможності суб'єкта господарювання щодо здійснення контролю із фактичними діями (діями або бездіяльністю) здатні виявити зловживання контрольними повноваженнями. Зловживання контрольними повноваженнями зазвичай шкодять публічним інтересам. Аналіз законодавства, підзаконних та локальних актів щодо стандартизації будівельних вимог та практики господарювання показав, що обсяг функціональної спроможності генерального підрядника є достатнім для

виконання своїх контрольних функцій. Натомість цей факт не позбавляє ризику порушення публічних інтересів. Наприклад, в умовах економічної кризи значна частина об'єктів перевищує термін забудови. Також будівництво багатьох об'єктів тимчасово припинене з об'єктивних причин (продовження військових операцій на території Луганської та Донецької областей).

Ще один типовий приклад виробничо-господарських відносин з елементами обов'язкового недержавного контролю - це правовідносини, які виникають на підставі договору комерційної концесії. Правовому регулюванню комерційній концесії присвячено главу 36 ГК України та главу 76 ЦК України, а також низка Законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» та інші закони і підзаконні правові акти.

Згідно ст. 366 ГК України за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання у підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, в тому числі право на фірмове найменування і (або) товарний знак, торговельну марку правоволодільця, охоронювану комерційну інформацію, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду [2, ст. 366].

Коли правоволоділець наділяє користувача правом на використання комплексу виключних прав, він зобов'язаний надавати користувачеві організаційне сприяння та контролювати якість товарів

(робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються).

У законодавстві прямо визначено, що суб'єкт господарювання - правоволоділець у господарських відносинах виробничої комерційної концесії має обов'язок контролювати якість товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії [3, ч. 2 ст. 1120.].

Підставою для запровадження комерційної концесії може бути договір комерційної субконцесії. До договору комерційної субконцесії застосовуються вимоги про договір комерційної концесії, встановлені законом, якщо інше не впливає з особливостей субконцесії.

Важливі аргументи на користь доцільності виокремлення у системі господарських відносин такої їх сукупності як виробничо-господарські відносини з елементами обов'язкового недержавного контролю надала О. В. Гладка. Її дисертацію присвячено характеристиці господарсько-правового забезпечення розвитку комерційної концесії як форми інноваційного інвестування. Важливим досягненням дослідниці був новий, що орієнтований на здійснення контрольних функцій, підхід до розгляду структури договору комерційної концесії. Зокрема, у структурі родового договору комерційної концесії самостійною складовою частиною дослідниця виділяє організаційно-контрольну [4, 19 с.]. Дві інші частини, це - інтелектуальна та послугова.

Аналіз практики здійснення договірних умов комерційної концесії показав, що обсяг функціональної спроможності правоволодільця є достатнім для виконання своїх контрольних функцій. Натомість внаслідок його позадоговірних домовленостей ризик порушення публічних інтересів щодо зниження вимог до якості послуг, товарів, робіт існує.

Традиційно виробничо-господарські відносини з елементами обов'язкового недержавного контролю виникають з метою забезпечення приватних інтересів. Натомість узгодження їх з інтересами публічними є обов'язком генерального підрядника, субпідрядника, правоволодільця у відповідних договірних правовідносинах.

На думку В.С. Мілаш об'єктом комерційного договору є конкретне благо, щодо якого здійснюються взаємоузгоджені дії його сторін та досягається кінцевий правовий ефект [5, с. 62-122].

Коли за договорами, що аналізуються досягнення кінцевого позитивного ефекту щодо узгодження приватних інтересів із інтересами публічними стало сумнівним, про що свідчать документально оформлені результати контролю, стає затребуваною конструкція відмови однієї із сторін від виконання договору підряду, субпідряду та договору комерційної концесії. Проте теоретичні результати вивчення деталей даної процедури є предметом розгляду іншої статті.

При висвітленні загальнотеоретичних та практичних проблем діалектики публічних і приватних інтересів у сфері господарювання науковці висловлюють різнополярні судження. Від застереження В.С. Щербини: «Баланс публічних і приватних інтересів, у тому числі в державному регулюванні економіки, – це, як правило, тимчасове явище, це лише один із можливих станів їх співвідношення (їх рівновага), який, на нашу думку, не можна визначати як мету (проміжну чи кінцеву) регулюючого впливу держави» [6, с. 250-253] до обґрунтування О. В. Безухом позиції щодо визнання правовим принципом вимогу до балансу інтересів у регулюванні господарських відносин [7, с. 10-13].

Висновки. Проведений аналіз показав, що виокремлення у системі господарських відносин такої їх сукупності як виробничо-господарські відносини з елементами

обов'язкового недержавного контролю обумовлено тим, що функціональна спроможність суб'єктів господарювання потребує аналізу стану ефективності їх контрольних функцій для узгодження приватних та публічних інтересів та попередження зловживання контрольними функціями.

Забезпечення публічних та приватних інтересів при реалізації контрольних функцій суб'єктів господарювання потребує уточнення та деталізації правових норм Господарського кодексу України щодо оптимізації публічно-правових вимог дострокового розірвання договору, за яким не виконується режим контролю суб'єктів господарювання.

Література:

1. Знаменский Г.Л. Задачи научного обеспечения модернизации хозяйственного законодательства // Проблемы господарського права і методика його викладання: Зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень; Редкол.: Мамутов В.К. (відп. ред.) та ін. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – С. 409.
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - №18-22. - Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- № 40.- Ст. 356. Ст.221.
4. Гладка О. В. Комерційна концесія як форма інноваційного інвестування : автореф. дис... к. ю. н. : 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право / Гладка Олена Віталійовна. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2015. - 19 с.
5. Мілаш В.С. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов : Монографія. – Х.: Видавець ФОП Вапнярчук Н.М., 2007. - 440с.
6. Щербина В. С. Категорія «публічний інтерес» у регулюванні економіки / Зб. матеріалів «Круглого столу» «Діалектика публічних і

приватних інтересів у державному регулюванні економіки», м. Київ, 8 листопада 2013 р. / Ред. кол.: В. С. Щербина, Т. В. Боднар та ін. – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. - С. 250-253.

7. Безух О. В. Баланс інтересів у регулюванні господарських відносин як правовий принцип // Зб. матеріалів «Круглого столу» «Діалектика публічних і приватних інтересів у державному регулюванні економіки», м. Київ, 8 листопада 2013 р. / Ред. кол.: В. С. Щербина, Т. В. Боднар та ін. – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. - С. 10-13.

8. Вінник О.М. Розд. 6, гл. 33, ст.318 / Кол. авт.: О.А.Беляневич, О.М.Вінник, В.С.Щербина та ін. ; Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: 2-е вид., перероб. і допов. ; За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С.Щербини; – К.: Юрінком Інтер, 2008.- 720 с.

9. Олюха В. Г. Господарсько-правові засоби оптимізації капітального будівництва у сучасній Україні : дис. ... д.ю.н. : 12.00.04 - господарське право; господарсько-процесуальне право / Олюха Віталій Георгійович. - Одеса, Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. - 473 с.

10.Беляневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) / О.А. Беляневич. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.

11.Беляневич О.А. Господарський договір та способи його укладання: дис. ... канд. юрид. наук. спец: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О.А. Беляневич. – К., 1999. – 211 с.

12. Кочергина Е. А. Содержание организационно-правовых форм предпринимательских обществ: интересы, функции, правовые средства: [моногр.] / Кочергина Е. А. – Х. : Основа, 2005. – 236 с.

References:

1. Znamenskiy G.L. Zadachi nauchnogo obespecheniya modernizatsii hozyaystvennogo zakonodatelstva // Problemi gospodarskogo prava I metodika yogo vikladannya: Zb. nauk. pr. / NAN UkraYini. In-t ekonomiko – pravovih doslidzhen;

Redkol.: Mamutov V.K. (vIdp. red.) ta In. – Donetsk: TOV «Yugo-Vostok, Ltd», 2006. – s.409. (444s.)

2. Gospodarskiy kodeks UkraYini // Vidomosti VerhovnoYi Radi UkraYini. - 2003. - #18-22. - St. 144.

3. Tsivlilniy kodeks UkraYini // Vidomosti VerhovnoYi Radi UkraYini.- 2003.- # 40.- St.356. St.221.

4. Hladka O. V. Komertsiynna kontsesiya yak forma innovatsiynoho investuvannya. Avtoreferat dys... k. yu. n.:12.00.04 – hospodars'ke pravo; hospodars'ko-protseual'ne pravo / Hladka Olena Vitaliyovna. – Natsional'nyy yurydychnyy universytet imeni Yaroslava Mudroho, Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny, Kharkiv, 2015.-19 s.

5. MIlash V.S. Komertsiynniy dogovir u konteksti suchasnih rinkovih umov: Monografiya.- Harkiv: Vidavets FO- P Vapnyarchuk N.M., 2007.- 440s.

6. Shcherbyna V. S.Katehoriya «interes rehulyuvanni ekonomiky: Zb. materialiv «Kruhloho stolu» «Diale» v hospodars'komu pravi ta hospodars'komu zakonodavstvi Ukrayiny //Dialektyka publichnykh i pryvatnykh interesiv u derzhavnomu ktyka publichnykh i pryvatnykh interesiv u derzhavnomu rehulyuvanni ekonomiky», m. Kyiv, 8 lystopada 2013 r. / Red. kol.: V. S. Shcherbyna , T. V. Bodnar ta in. – K.: NDI pryvatnoho prava i pidpryyemnytstva imeni akademika F. H. Burchaka NAPrN Ukrayiny, 2013. - s.250-253.- (257 s.)

7. Bezukh O. V. Balans interesiv u rehulyuvanni hospodars'kykh vidnosyn yak pravovyy pryntsyp //Dialektyka publichnykh i pryvatnykh interesiv u derzhavnomu rehulyuvanni ekonomiky: Zb. materialiv «Kruhloho stolu» «Dialektyka publichnykh i pryvatnykh interesiv u derzhavnomu rehulyuvanni ekonomiky», m. Kyiv, 8 lystopada 2013 r. / Red. kol.: V. S. Shcherbyna , T. V. Bodnar ta in. – K.: NDI pryvatnoho prava i pidpryyemnytstva imeni akademika F. H. Burchaka NAPrN Ukrayiny, 2013. - s.10-13.- (257 s.)

8. Vinnik O.M. Rozd. 6., gl. 33., st.318 //Naukovo-praktichniy komentar Gospodarskogo kodeksu UkraYini: 2-е вид., перероб. I допов. / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С.Щербини; Кол. авт.: О.А.Беляневич, О.М.Вінник, В.С.Щербина та ін. – К.: YurInkom Inter, 2008.- 720 с.

9. Olyuha V. G. Gospodarsko-pravovi zasobi optimizatsiyi kapitalnogo budivnitstva u suchasniy

UkraYini : dis. d.yu.n. : 12.00.04- gospodarske pravo; gospodarsko-protseusualne pravo / Olyuha Vitaliy Georgiyovich. - Odesa, Natsionalnyi unIversitet «Odeska yuridichna akademIya».- 2015. - 473 s.

10. Belyanevich O.A. Gospodarske dogovIrne pravo UkraYini (teoretichnI aspekti) / O.A. Belyanevich.- K.: YurInkom Inter, 2006. – 592 s.

11. Belyanevich O.A. Gospodarskiy dogovIr ta sposobi yogo ukladannya: dis. na zdobuttya naukovogo stupenya kand. yurid. nauk. spets: 12.00.04 «Gospodarske pravo; gospodarsko-protseusualne pravo» / O.A. Belyanevich – K., 1999. – 211 s.

12. Kochergina E. A. Soderzhanie organizatsionno-pravovyih form predprinimatelskih obschestv: interesyi, funktsii, pravovyye sredstva: [monogr.] / Kochergina E. A. – Н. : Osнова, 2005. – 236 s.

Солодченко С.В. Осуществление контроля субъектами хозяйствования в производственно-хозяйственных отношениях. – Статья.

Выдвинуто утверждение о целесообразности выделять в системе хозяйственных отношений такую совокупность как производственно-хозяйственные отношения с элементами обязательного негосударственного контроля. Проведен анализ оснований для его осуществления в сфере строительной деятельности и производственной коммерческой концессии. Дана оценка состояния эффективности контрольных функций генподрядчика по деятельности субподрядчика и правообладателя о деятельности пользователя, опираясь на авторскую категорию право реализации - функциональную способность.

Выделение категории производственно-хозяйственных отношений с элементами обязательного контроля, осуществляет один субъект хозяйствования относительно деятельности другого субъекта хозяйствования, позволяет расширить представление о весомой значимости негосударственного контроля в сфере хозяйствования.

Ключевые слова: публичные интересы, производственно-хозяйственные отношения с элементами обязательного контроля, негосударственный контроль в сфере хозяйствования, функциональная способность субъекта хозяйствования по осуществлению контроля.

Solodchenko S. Monitoring by business entities in production and economic relations. – Article.

The allegations about the feasibility to allocate in the system of economic relations of such totality as a production-economic relations with elements of the mandatory non-state control. The analysis of the basis for its implementation in the field of construction activities, production of commercial concession. The estimation of the state of effectiveness of the controlling functions of the general contractor concerning the activities of the subcontractor and the rightholder regarding the activity of the user is given, based on the author's category the right to implement - functional ability. The allocation of categories of production and economic relations with elements of obligatory control, which is carried out by one entity about the activities of another economic entity, allows to expand the understanding of the significant importance of non-state control in the sphere of management.

Keywords: Public interests, production and economic relations with elements of mandatory controls, non-state control in the sphere of management, he functional ability of the entity relative to the control.

Авторська довідка:

Солодченко Сергій Вікторович - Начальник Головного слідчого управління фінансових розслідувань Державної фіскальної служби України, м. Київ.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2018 р.

Рецензент: к.ю.н., проф. А. С. Беніцький.